

IV – 1. VÝKON STEJNOSMĚRNÉHO PROUDU

Příklad 1. Na svorkách dynama je napětí $U = 120$ V při hodnotě proud $I = 150$ A. Jaký je výkon P dynama?

Řešení. Při daném napětí U a proudu I platí pro výpočet výkonu vztah

$$P = U \cdot I \quad [\text{W}; \text{V}, \text{A}]$$

$$P = 120 \cdot 150 = 18\,000 \text{ [W]} = 18 \text{ [kW]}$$

Příklad 2. Jaký elektrický výkon P se ztrácí v ampérmetru s vnitřním odporem $R_i = 0,015 \Omega$ při měření proudu $I = 10$ A?

Řešení. Při daném odporu R a proudu I je výkon P dán vztahem

$$P = R \cdot I^2 \quad [\text{W}; \Omega, \text{A}]$$

$$P = 0,015 \cdot 10^2 = 0,015 \cdot 100 = 1,5 \quad [\text{W}]$$

Známe-li napětí U a odpor R , platí pro výpočet elektrického výkonu vztah

$$P = \frac{U^2}{R} \quad [\text{W}; \text{V}, \Omega]$$

Příklad 3. Při napětí $U = 220$ V dává dynamo proud $I = 125$ A. Jaký je výkon a příkon dynama, je-li jeho účinnost 80 %?

Řešení. Pro stanovení účinnosti platí:

$$\eta = \frac{P}{P_p} \quad \begin{array}{l} P \text{ je skutečný (efektivní) výkon} \\ P_p \text{ je příkon (dodaná energie)} \end{array}$$

Výkon dynama

$$P = U \cdot I = 220 \cdot 125 = 27\,500 \text{ [W]} = 27,5 \text{ [kW]}$$

Ze vztahu pro výpočet účinnosti dostáváme:

$$P_p = \frac{P}{\eta} = \frac{27,5}{0,8} = 34,4 \text{ [kW]}$$

Pro stanovení účinnosti v procentech platí vztah

$$\eta = \frac{P}{P_p} \cdot 100$$

e vždy menší než 1 nebo menší než 100 %). Při výpočtech se účinnost dosazuje v desítném čísle.

1. Mezi jednotkami výkonu k a kW platí vztahy: $1 \text{ kW} = 1,36 \text{ k}$, $1 \text{ k} = 0,736 \text{ kW}$. Užitím těchto vztahů vypočítejte:
- a) kolik kW je 12 k.,   b) kolik k je 4,8 kW.

2. Kolik k je $3\frac{2}{5}$ kW, jestliže $1 \text{ kW} \doteq 1\frac{1}{3} k$?
3. Kolik kW je $6\frac{3}{4} k$, jestliže $1 k \doteq \frac{3}{4} \text{ kW}$?
4. Skutečný (užitečný) výkon elektromotoru činí 91,8 % příkonu. Kolik procent příkonu se v motoru ztrácí ?
5. Jaká je účinnost elektrického stroje v procentech, činí-li ztráty ve stroji 11,75 % příkonu ?
6. Vypočtete příkon a výkon elektrického spotřebiče, činí-li ztráty 0,78 kW, tj. 13 % příkonu.
7. Jaký je příkon žárovky připojené na napětí $U = 120 \text{ V}$, protéká-li žárovkou proud $I = 0,5 \text{ A}$?
8. Užitečný výkon elektromotoru je $P = 4,8 \text{ k}$, ztráty v motoru činí 9,4 % příkonu. Vypočtete příkon motoru v kW.
9. Stanovte neznámý příkon žárovky připojené na síť s napětím $U = 220 \text{ V}$, jestliže ampérmetr zapojený do okruhu ukazuje proud $I = 182 \text{ mA}$.
10. Příkon elektrického spotřebiče $P = 16 \text{ kW}$. Vypočtete jeho užitečný výkon P (k), činí-li ztráty 9,25 % příkonu.
11. Elektrický spotřebič o výkonu $P = 0,72 \text{ kW}$ odebírá ze sítě proud $I = 6 \text{ A}$. Na jaké napětí U je připojen ?
12. Žárovka automobilového světlometu je připojena na napětí akumulátoru $U = 24 \text{ V}$. Vypočtete odpor R vlákna žárovky při provozu, jestliže její výkon $P = 35 \text{ W}$.
13. Jaký výkon P se spotřebuje v cívce, jestliže vinutím cívky o odporu $R = 0,8 \Omega$ protéká proud $I = 6,2 \text{ A}$?
14. Jak velký výkon P se ztrácí v ampérmetru s vnitřním odporem $R_i = 0,025 \Omega$ při měření proudu $I = 40 \text{ A}$?
15. Vypočtete příkon elektromotoru s užitečným výkonem $P = 6 \text{ kW}$, má-li účinnost 89,4 %.
16. Jaký výkon P se spotřebuje na odporu $R = 2,42 \text{ k}\Omega$ při napětí $U = 220 \text{ V}$?
17. Vypočtete svorkové napětí dynáma, které při proudu $I = 50 \text{ A}$ dává výkon $P = 10 \text{ kW}$.
18. Jakou ztrátu výkonu způsobuje cívka s odporem vinutí $R = 15 \Omega$ při proudu $I = 50 \text{ A}$?
19. Jaký proud I teče spotřebičem s užitečným výkonem $P = 50 \text{ W}$, je-li jeho odpor $R = 1,18 \text{ k}\Omega$?

20. Žárovka s příkonem $P_p = 200 \text{ W}$ je připojena na napětí $U = 220 \text{ V}$. Jaký proud I teče žárovkou?
21. Jak velký proud I může protékat odporem $R = 1\,500 \, \Omega$ při dovoleném zatížení odporu $P = 12 \text{ W}$?
22. Na jaké napětí U je připojen spotřebič s odporem $R = 16,5 \, \Omega$, jestliže připojený wattmetr ukazuje příkon $P_p = 35 \text{ W}$?
23. Jakou účinnost v procentech má elektromotor o příkonu $P_p = 4,5 \text{ kW}$ a užitečném výkonu $P = 5 \text{ kW}$?
24. Spalovací motor o výkonu 25 kW pohání dynamo s výkonem 16,5 kW. Jaká je účinnost dynama?
25. Jaký odpor R má v provozu vlákno žárovky o výkonu $P = 60 \text{ W}$, je-li žárovka připojena na síť s napětím $U = 220 \text{ V}$?
26. Jakou účinnost v procentech má elektromotor o příkonu $P_p = 4,8 \text{ kW}$, jestliže jeho užitečný výkon $P = 4,44 \text{ kW}$?
27. Rtuťový usměrňovač je zapojen na napětí $U_1 = 500 \text{ V}$ a dává napětí $U_2 = 480 \text{ V}$. Jakou má účinnost v procentech, je-li proud na vstupu i výstupu stejný?
28. Jaké je napětí U sítě, jestliže spotřebičem o výkonu $P = 0,6 \text{ kW}$ protéká proud $I = 5 \text{ A}$?
29. Jak velký proud I protéká žárovkou s výkonem $P = 60 \text{ W}$, jestliže její odpor $R = 480 \, \Omega$?
30. Vypočítejte odpor R vinutí cívky, která při proudu $I = 5,15 \text{ A}$ spotřebuje výkon $P = 19,9 \text{ W}$.
31. Příkon elektrického spotřebiče $P_p = 300 \text{ W}$, jeho odpor $R = 160 \, \Omega$. Na jaké napětí U je připojen?
32. Jaký odpor R má žárovka brzdového světla o výkonu $P = 15 \text{ W}$, je-li napětí akumulátoru 12 V?
33. Jaký proud I teče ampérmetrem s vnitřním odporem $R_i = 0,015 \, \Omega$, činí-li ztráta energie v ampérmetru 142,5 W?
34. Jaký odpor R má elektrický spotřebič, který po zapojení na síť s napětím $U = 220 \text{ V}$ odebírá výkon $P = 1,4 \text{ kW}$?
35. Podle vzorce $P = U \cdot I$ vyjádřete graficky závislost výkonu P na proudu I pro stálé napětí $U = 120 \text{ V}$. Zvolte proud I do 10 A a sestavte nejprve tabulku. Podle grafu určete:
  - a) jaký výkon P odpovídá proudu $I = 3,8 \text{ A}$,
  - b) jaký musí být proud I , jestliže $P = 50 \text{ W}$.
36. Použijte vzorec $P = R \cdot I^2$ a vyjádřete graficky funkční závislost výkonu P na proudu I pro stálý (konstantní) odpor $R = 5 \, \Omega$. Proudů zvolte do 1 A (desetiny A) a sestavte nejprve tabulku.

Užitím grafu určete:

- a) jaký výkon P přísluší proudu $I = 0,65$ A,
b) jaký proud I přísluší výkonu $P = 3$ W.

37. Vyjádřete grafem nepřímou závislost napětí U a proudu I (vzorec

$U = \frac{P}{I}$) pro konstantní výkon $P = 1\,000$ W (nejprve sestavte tabulku). Z grafu určete:

- a) jaké napětí U odpovídá proudu $I = 3,5$ A,
b) jaký musí být proud I při $U = 75$ V.

Příklad 4. Na dvojitě přírodní vedení ke spotřebiči je použit měděný drát s průměrem $d = 2,8$ mm ($\rho = 0,0175$). Jaký výkon P se ztrácí ve vedení, jestliže jeho délka $l = 50$ m a protéká jím proud $I = 7,5$ A?

Řešení. Nejprve zjistíme průřez vedení a vypočteme jeho odpor.

$$S = \frac{\pi d^2}{4} = 0,7854 \cdot d^2 \doteq 6 \text{ mm}^2$$

$$R = \frac{\rho \cdot l}{S} = \frac{0,0175 \cdot 2 \cdot 50}{6} = 0,29 \text{ } [\Omega]$$

$$\text{Výkon: } P = R \cdot I^2 = 0,29 \cdot 7,5^2 = 0,29 \cdot 56,25 = 16,3 \text{ [W]}$$

Příklad 5. Jaký proud I protéká elektrickým spotřebičem s odporem $R = 25 \Omega$, měří-li zapojený wattmetr energii 300 W? Jaké je napětí U na svorkách spotřebiče?

Řešení. Neznámé veličiny vypočteme ze vztahů $P = R \cdot I^2$ a $P = \frac{U^2}{R}$.

$$I = \sqrt{\frac{P}{R}} = \sqrt{\frac{300}{25}} = \sqrt{12} = 3,46 \text{ [A]}$$

$$U = \sqrt{P \cdot R} = \sqrt{300 \cdot 25} = \sqrt{300} \cdot 5 = 17,32 \cdot 5 = 86,6 \text{ [V]}$$

Příklad 6. Podle vztahu $P = U \cdot I$ máme sestavit nomogram závislosti výkonu P a proudu I pro konstantní výkon $P = 60$ W a napětí 6 V, 12 V, 24 V a 40 V.

Řešení. Pro daný výkon P a daná napětí U vypočteme jednotlivé hodnoty proudů I a sestavíme nomogram.

$$I_1 = \frac{60}{6} = 10 \text{ [A]},$$

$$I_2 = \frac{60}{12} = 5 \text{ [A]}$$

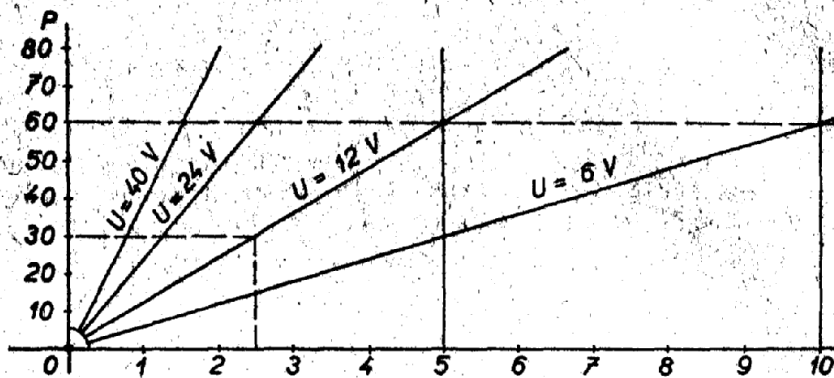
$$I_3 = \frac{60}{24} = 2,5 \text{ [A]},$$

$$I_4 = \frac{60}{40} = 1,5 \text{ [A]}$$

Příklad nomogramu sestaveného z těchto hodnot ukazuje obrázek IV-1. Z nomogramu můžeme například určit:

$$P = 30 \text{ W}, U = 12 \text{ V}, I = 2,5 \text{ A}$$

$$I = 7,5 \text{ A}, U = 6 \text{ V}, P = 45 \text{ W}$$

Obr. IV-1

Příklad 7. Jaký elektrický výkon P se ztrácí v měděném vedení o celkové délce $l = 1 \text{ km}$ a průřezu $S = 50 \text{ mm}^2$, kterým se přenáší stejnosměrný proud $I = 80 \text{ A}$ při napětí $U = 1\,500 \text{ V}$? Jak velká bude ztráta výkonu P v témže vedení při použití dvojnásobného napětí $U = 3\,000 \text{ V}$ a tedy polovičním proudu $I = 40 \text{ A}$? Jak velký je přenášený výkon P ?

Řešení. Vypočteme odpor R vedení a pak hledané výkony.

$$R = \frac{\rho \cdot l}{S} = \frac{0,0175 \cdot 1\,000}{50} = 0,35 \text{ } [\Omega]$$

$$P_1 = R \cdot I^2 = 0,35 \cdot 80^2 = 0,35 \cdot 6\,400 = 2\,240 \text{ [W]} = 2,24 \text{ [kW]}$$

$$P_2 = R \cdot I^2 = 0,35 \cdot 40^2 = 0,35 \cdot 1\,600 = 560 \text{ [W]} = 0,56 \text{ [kW]}$$

$$P = U_1 \cdot I_1 = U_2 \cdot I_2 = 80 \cdot 1\,500 = 40 \cdot 3\,000 = 120\,000 \text{ [W]} = 120 \text{ [kW]}$$

Při dvojnásobném napětí U je tedy ztráta výkonu čtyřikrát menší.

Příklad 8. Jak se rozdělí napětí $U = 220 \text{ V}$ na dvě žárovky s příkony 60 W a 100 W , zapojíme-li je do série?

Řešení. Poměr napětí se rovná poměru výkonů, tj. platí úměra

$$U_1 : U_2 = P_1 : P_2. \text{ Postupnými úpravami dostaneme:}$$

$$U_1 = \frac{P_1}{P_2} \cdot U_2 = \frac{60}{100} \cdot U_2 = 0,6 U_2$$

$$U_1 + U_2 = U = 220 \quad (\text{dosadíme } U_1 = 0,6 U_2)$$

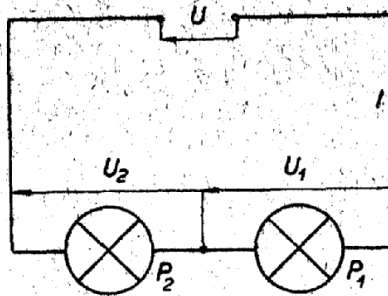
$$0,6 U_2 + U_2 = 220$$

$$1,6 U_2 = 220$$

$$U_2 = \frac{220}{1,6} = 137,5 \text{ [V]}$$

$$U_1 = U - U_2 = 220 - 137,5 = 82,5 \text{ [V]}$$

Zapojení žárovek ukazuje schéma na obr. IV-2.

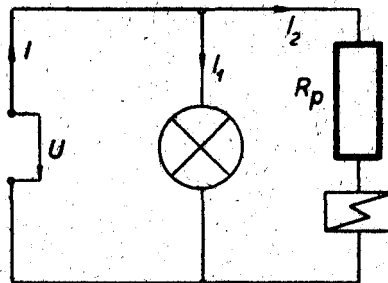
Obr. IV-2

38. Žárovka Tesla o příkonu $P_p = 40 \text{ W}$ je připojena na napětí $U = 220 \text{ V}$. Vypočítejte proud I a odpor R žárovky.
39. Příkon elektrického motoru pro gramofon se vypočítá podle vzorce $P_p = \frac{M \cdot n}{9,73 \cdot 10^4 \cdot \eta} \text{ [W]}$. Vypočítejte P_p , jestliže otáčivý moment $M = 2\,000 \text{ gcm}$, počet otáček $n = 78 \text{ ot/min}$ a účinnost $\eta = 12 \%$.
40. Odvoďte algebraickými úpravami vzorec $P = R \cdot I^2$, jestliže platí $I = \frac{U}{R}$ a $P = U \cdot I$.
41. Jaký příkon v kW má elektromotor s užitečným výkonem $P = 10 \text{ k}$ a účinností 84% ? Na jaký proud I je třeba dimenzovat přívody k motoru při provozním napětí $U = 440 \text{ V}$?
42. Spotřebič je připojen na napětí $U = 220 \text{ V}$ a odebírá ze sítě proud $I = 0,5 \text{ A}$. Jaký je odpor R spotřebiče a jaký má příkon?
43. Elektrický varič má na štítku údaje $U = 220 \text{ V}$, $P = 400 \text{ W}$. Vypočítejte jeho odpor R .
44. Dynamo má účinnost 87% a dává při napětí $U = 500 \text{ V}$ proud $I = 300 \text{ A}$. Jaký je výkon a příkon dynama?
45. Použijte vztah $P = \frac{U^2}{R}$ a vypočítejte, o kolik procent vzroste při-

- kon spotřebiče, jestliže napětí U vzroste o 10 % nad jmenovitou hodnotu a odpor se nezmění.
46. Měděným vedením s průřezem $S = 50 \text{ mm}^2$, $\rho = 0,0175$ má se přenášet výkon $P = 20 \text{ kW}$ na vzdálenost $l = 80 \text{ m}$. Jaké musí být provozní napětí U , počítáme-li s 8% úbytkem napětí? (Vypočítejte odpor dvojitěho vedení a použijte vztah $U = \sqrt{P \cdot R}$.)
  47. Elektrický spotřebič s odporem $R = 100 \Omega$ je připojen na síť s napětím $U = 220 \text{ V}$. Jaký proud I jím protéká a jaký je jeho výkon P ?
  48. Jaký teoretický výkon P musí mít elektromotor čerpadla, které má dodávat $Q = 5 \text{ l}$ vody za sekundu do výšky $h = 15 \text{ m}$? Počítáme s měrnou hmotností (hustotou) vody 1 kg/dm^3 .
  49. Zvukovým transformátorem prochází proud $I = 400 \text{ mA}$ při napětí $U = 6 \text{ V}$. Jaký má výkon P ?
  50. Motorek s příkonem $P_p = 12 \text{ W}$ pracuje při napětí $U = 24 \text{ V}$. Jaký odpor R_p je třeba předřadit, má-li být motorek zapojen na světelnou síť s napětím $U = 220 \text{ V}$?
  51. Jak velký předřadný odpor R_p je třeba použít pro vysavač prachu s výkonem $P = 200 \text{ W}$, $U_1 = 110 \text{ V}$, má-li být při nouzovém provozu připojen na síť s napětím $U_2 = 220 \text{ V}$?
  52. Dvojitě měděné vedení má délku $l = 28,5 \text{ m}$, průřez $S = 2,5 \text{ mm}^2$, $\rho = 0,0175$. Jaký výkon P se v něm ztrácí při proudu $I = 15 \text{ A}$? Jak velké je napětí U zdroje?
  53. Tři stejné žárovky o výkonu $P = 60 \text{ W}$ jsou připojeny na napětí $U = 120 \text{ V}$. Vypočítejte celkový odpor R obvodu a proud I , jsou-li žárovky zapojeny v sérii.
  54. Jaký výkon P se ztrácí ve dvou vodičovém měděném vedení s průřezem $S = 6 \text{ mm}^2$, které přenáší proud $I = 10 \text{ A}$ na vzdálenost $l = 100 \text{ m}$?
  55. Výkon $P = 342 \text{ W}$ má se přenášet měděným vedením o celkové délce $l = 150 \text{ m}$ při proudu $I = 0,4 \text{ A}$. Vypočítejte průřez S vedení, jestliže $\rho = 0,0175$.
  56. Jaký odpor R má zastudena wolframové vlákno žárovky o příkonu $P_p = 200 \text{ W}$, je-li připojena na napětí $U = 220 \text{ V}$? Jaký bude odpor R_t téhož vlákna při svícení tj. při teplotě $t_s = 2500 \text{ }^\circ\text{C}$, jestliže teplotní odporový součinitel $\alpha = 0,0045$?
  57. Napájecí vedení elektrické pouliční dráhy (trolej) má průřez $S = 95 \text{ mm}^2$, $\rho = 0,0175$. Jaké napětí U a jaký výkon P se v něm ztrácí, odebírá-li proud $I = 300 \text{ A}$ ve vzdálenosti $1,5 \text{ km}$?
  58. Na světelnou síť s napětím $U = 220 \text{ V}$ jsme paralelně zapojili žárovku 100 W a teplomet $500 \text{ W}/100 \text{ V}$ s předřadným odporem

(schéma na obr. IV-3). Jaký proud I teče obvodem a jaký je výsledný odpor R ?

59. Dvou vodičovém měděným vedením o průřezu $S = 50 \text{ mm}^2$ je přenášén výkon $P = 25 \text{ kW}$ na vzdálenost $l = 500 \text{ m}$. Kolik procent napětí U se ve vedení ztrácí, je-li na svorkách spotřebiče napětí 200 V ? Vypočítejte napětí U na začátku vedení.

Obr. IV-3